

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNDE EGEMENLİK KAVRAMINA AİT UNSURLAR

Bahadır Bumin Özarslan*

Özet

Oğuz Türklerine ait hikâyelerden oluşan Dede Korkut Hikâyeleri, bugüne kadar pek çok edebiyat ve tarih araştırmasının konusunu oluşturmuştur. Türk kültür hayatını değişik açılardan yansıtan bu hikâyelerde, egemenlik kavramıyla ilgili unsurlar da yer almaktadır. Genel olarak bir iktidarın hükümranlığı olarak nitelendirilebilecek olan egemenlik, bir devletin temel varlık koşullarından biridir. Dede Korkut Hikâyelerinde açıkça bir devletin varlığından bahsedilmemiştir ancak üstün bir siyasî otoritenin varlığı anlaşılmaktadır. Hikâyelerden anlaşıldığı kadarıyla Oğuz Türklerinin bir devleti vardır ve bu devlet, öteden beri devam eden bir mekanizmadır. Bu durum, Türklerde devlet geleneğinin varlığının ve kökünün oldukça gerilere uzandığını bir kez daha göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, Oğuz Türkleri, Türk kültürü, egemenlik, devlet

Abstract

Dede Korkut stories, formed of stories belonging to Oghuz Turks, have been the theme of quite a few researchs in literature and history up till now. Elements regarding sovereignty are also involved in these stories, reflecting the life of Turkish culture in terms of various points. Sovereignty, which may be described as the rulership of a power in general, is one of the basic existing provision of a state. In Dede Korkut stories, there isn't spoken of the presence of a state but it is understood that there is a superior political authority. From the stories understood, Oghuz Turks have a state and this state is a mechanism, ongoing from of old. This fact shows one more time that, Turks have a tradition of state and its root extends to pretty much back.

Key Words: Dede Korkut stories, Oghuz Turks, Turkish culture, sovereignty, state

GİRİŞ

“İki Musevî bir araya gelse şirket, iki Türk bir araya gelse devlet kurar.”-

Dede Korkut Hikâyeleri, dokuzuncu ve on birinci yüzyıllar arasında geçen ve Türklerin Oğuz boyuna ait anlatmalardan oluşan hikâyeler topluluğudur.

---

* Dr. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Sosyal, Ekonomik ve Siyasal İlişkiler Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi
- Çin atasözü

Vatikan ve Dresden nüshaları olmak üzere, bilinen iki adet yazılı kaynağı olan bu anlatmalar¹, on iki hikâyeden oluşmaktadır. Hikâyelerin tam olarak hangi coğrafyada geçtiği bilinmemekle birlikte bu metinlerin Kuzeydoğu Anadolu ve Azerbaycan coğrafyası sınırları içinde cereyan etmiş olaylardan teşekkül ettiği tahmin edilmektedir. Bu hikâyelerde geçen kahramanlar, tarihte yaşamış kişileri bire-bir karşılamamakta; bahsi geçen olaylar, tarihî gerçeklerle bire-bir örtüşmemektedir. Ancak bütün bunlara rağmen hikâyelerin özelde Oğuz Türklerinin kültürünü, genelde ise Türk kültür hayatını pek çok açıdan yansıttığı görülmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökyay 1973: I-V, LXXIII-LXXXIII; Ergin 1994: 54-57; Sümer 1999: 363-374; Miyasoğlu 1991: 7-20; Develi 2006: 7-14).

Hikâyelere bakıldığında, belirgin bir devlet ve sınırları yoktur ancak anlatmalar dikkatle incelendiğinde, bir devletin varlığının kabul edilebilmesi için gerekli olan egemenlik kavramına ilişkin örneklerle rastlamak mümkündür. Bu çalışmada hikâyeler, egemenlik kavramı açısından incelenecektir. Öncelikle kısaca egemenlik kavramına değinilecek, ardından egemenlik algısını oluşturan unsurlar ele alınacaktır. Hikâyelerdeki örnekler değerlendirilerek egemenlik kavramını karşılayabilirliği sorgulanacaktır².

EGEMENLİK KAVRAMI

“Egemen” kelimesinden türeyen ve eş anlamlı olarak dilimizde “hâkimiyet” kelimesiyle de karşılanan egemenlik kavramı, “egemen olma durumu, milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi, hükümlerlik” (Akalin vd. 2011: 759), “buyruğunu yürütme hakkı” (Arkin IV: 658) olarak tanımlanmaktadır.

Genel olarak bir kudretin, bir iktidarın en üstün olma niteliği olarak tarif edilebilecek olan egemenlik (Özman 1964: 658), başkalarına emirler vererek sözünü geçirmek ve onlara karşı üstünlük sağlamak olarak da tanımlanabilir (Hekimoğlu 2004: 29). Belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve ortak özellikleri olan insan topluluğunun devlet olarak nitelenebilmesi için, bu topluluk üzerinde tek ve üstün bir siyasî otoriteye ihtiyaç vardır. Üstün ve sınırsız olan bu güç, egemenliktir. Egemenlik kendisini emir, kumanda ve müeyyide uygulama yetkisi şeklinde gösterir (Akyılmaz 1988: 213). Soyut ve ideolojik bir kavram olan egemenlik, devletin varlık koşullarından biridir. Devletin sınırsız ve koşulsuz bağımsızlığa sahip olması, ülke içinde kendisiyle rekabet edecek başka bir gücün bulunmaması (Gözübüyük 2004: 15-16) demek olan egemenlik devlet içindeki en üstün buyurma kudretidir (Özbudun 2005: 83).

---

¹ Berlin nüshası olarak bilinen bir başka nüsha ise Dresden nüshasının kopyası olduğu için burada ayrıca zikredilmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökyay 1973: I-V.

² Hikâyelerin incelenmesinde, Miyasoğlu'nun ve Develi'nin metinleri esas alınmıştır.

Egemenlik, devletin kendi yetkilerini ve temel hukuk kurallarını hür iradesiyle belirleyebilmesi demektir ve iki boyutludur. İlk boyutu, iç egemenliktir. Devletin ülke sınırları içinde, bütün diğer sosyal ve siyasal gruplara karşı üstünlüğü anlamına gelir (Teziç 2005: 119; Koçak 2006: 123). Devletin iradesi, ülke sınırları içindeki bütün şahısların ve toplulukların iradelerinden üstündür. Bu iradeyle rekabet edebilecek başka bir iktidar söz konusu olamaz (Özman 1964: 59). Egemenliğin ikinci boyutunu ise dış egemenlik oluşturmaktadır. Egemenliğin bu boyutu, devletin hiçbir başka devlete bağımlı olmaması ve diğer devletlerle hukuken eşit olması anlamına gelmektedir (Teziç 2005: 119-120; Salha 1993: 460). Dış egemenlik, devletler arasında eşitliği sağlaması ve devletlerin birbirlerinin işlerine karışmasının önüne geçmesi sebebiyle karışmama zorunluluğunu bünyesinde barındırır (Salha 1993: 461; Özman 1964: 59).

HİKÂYELERDE EGEMENLİK KAVRAMINA İLİŞKİN ÖRNEKLER

Dede Korkut Hikâyelerini egemenlik kavramı açısından ele aldığımızda, karşımıza birkaç değişik tasnif çıkmaktadır. Bunlar, şu şekilde sıralanabilir:

Hiyerarşik İktidar

Dede Korkut Hikâyelerinde, yukarıda da değinildiği üzere, belirgin bir devlet yoktur. Ancak anlatılarda, bahsi geçen han ve bey isimleri içinde Bayındır Han dikkat çekmektedir. Hikâyelerde kullanılan “Hanlar hanı Bayındır Han” şeklindeki ifade ve Bayındır Han isminin geçtiği kısımlar, Bayındır Han’ın Oğuz boylarının tamamının liderliğini üstlendiğini göstermektedir. Yine Salur Kazan’ın da diğer beyler içinde daha üstün konumda olduğu, bir çeşit beylerbeyi olduğu anlaşılmaktadır (Gökyay 1973: CCCXXXVI; Ergin 1994: 23; Bayat 2000: 67; Develi 2006: 10; Dursun 2011: 114). Bu hiyerarşik ilişkide, en tepede Bayındır Han yer almaktadır. Diğer beyler, Bayındır Han’ın iktidarını kabul etmiştir. Bütün bu dikey yapılanmada, hikâyelerde geçen beylerin ve beylere bağlı halkların Bayındır Han’ın iktidarına/egemenliğine rıza gösterdiği anlaşılmaktadır.

Bayındır Han’ın bu dikey ilişkide sahip olduğu iktidara ait değişik örneklerle rastlamak mümkündür. Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde, Bayındır Han’ın Oğuz beylerini her yıl toplayıp misafir ettiği, toy tertip ettiği anlatılmaktadır (Miyasoğlu 1991: 33; Develi 2006: 19). Toy tertip etmek, her beyin yetki sınırları içinde olan bir mesele değildir (Bayat 2000: 70). Bu davetin, davete katılma açısından ihtiyarî bir davet ya da yalnızca geleneksel bir toplanma olmadığı anlaşılmaktadır. Zira bütün beyler, bu davete icabet etmektedir. Bu da davetin Bayındır Han’ın emriyle gerçekleştiğini göstermektedir³.

³ Toy adı verilen bu toplantılar, zamanla devlette bir kurum adı olarak ortaya çıkmış ve “kultay” adını almıştır. Siyasî, iktisadî, kültürel, vb. meselelerle ilgili kararların alındığı bu

Bayındır Han'ın sahip olduğu iktidara bir başka örnek ise sefere çıkma izni vermesidir. Kazılık Koca Oğlu Yeğenek hikâyesinde, Bayındır Han'ın veziri olan Kazılık Koca, akın yapmak için Han'dan izin istemiş ve bu izni almıştır. Çıktığı akında tutsak düşünce, oğlu Yeğenek yine Bayındır Han'ın huzuruna çıkar ve babasının tutsak olduğu kaleye gönderilmesini talep eder. Bayındır Han bunun üzerine yirmi dört sancak beyini huzuruna çağırır ve bu sancak beyleriyle birlikte Kazılık Koca'nın oğlu Yeğenek'i kaleye gönderir (Miyasoğlu 1991: 152-154; Develi 2006: 77-78). Burada da yine Bayındır Han'ın savaş ilan etme kararı aldığı anlaşılmaktadır (Dursun 2011: 114).

Bayındır Han'ın sahip olduğu iktidar gücüyle ilgili dikkat çeken bir başka husus da divanı toplaması ve kendisine bağlı vezirinin olmasıdır. Hikâyelerde muhtelif yerlerde geçen bu husus, Bayındır Han'ın divanı toplama yetkisine sahip olduğunu ve bu divana başkanlık ettiğini göstermektedir. Öte yandan vezirinin olmasından da Bayındır Han'ın, sahip olduğu iktidarı kullanırken yürütmeye ilişkin hususlarda görevlendirme yapabildiği ve kendisine yardımcı olan uzmanlar grubunun bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı üzere, hikâyelerde bahsi geçen Bayındır Han, Oğuz beyleri içinde hiyerarşik olarak en üstte yer almakta ve sahip olduğu iktidarı, yürütme alanında da sergilemektedir. Emirler vermesi, savaş kararı alması, divanı toplaması ve kendisine bağlı veziri olması gibi örnekler, Bayındır Han'ın icraî gücünün olduğunu ve egemenlik yetkisini fiilen kullandığını açıkça göstermektedir.

Coğrafi Sınırlandırma

Hikâyelerde, coğrafi anlamda bir sınırın varlığı da anlaşılmaktadır. Söz gelimi Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı hikâyesinde, "Oğuz ili, Oğuz serhaddi" (Miyasoğlu 1991: 134-151; Develi 2006: 68-76); Kazılık Koca Oğlu Yeğenek ve Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması hikâyelerinde "Oğuz ili" (Miyasoğlu 1991: 152-158, 194-206; Develi 2006: 77-80, 101-107); Uşun Koca Oğlu Segrek hikâyesinde "Oğuz hududu, Oğuz serhaddi, Oğuz ili" (Miyasoğlu 1991: 183-193; Develi 2006: 95-100); Bay Büre Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde "Oğuz diyarı" (Miyasoğlu 1991: 68-103; Develi 2006: 37-52) ve Begil Oğlu Emren adlı hikâyede, "Oğuz ülkesi" (Miyasoğlu 1991: 171-182; Develi 2006: 88-94) tabirleri geçmektedir. Bunun dışında anlatmalarda pek çok kez "kâfir illeri" şeklinde bahsedilmekte ve Oğuz illeri dışındaki coğrafyalara da işaret edilmektedir. Dolayısıyla sınırları belli olan bir ülkenin ve bu ülke dışında, "öteki" kabul edilen coğrafyaların olduğu anlaşılmaktadır.

---

toplantıya katılmak, devlete sadakatin işareti kabul edilmekte; aksine bir durumda devlete itaatsizlik ve isyan olduğu varsayılmaktaydı. Nitekim Begil Oğlu Emren hikâyesinde Begil, Bayındır Han'ın divanından çıkararak asi olduğunu ilân etmiştir. Bkz. Miyasoğlu 1991: 172-173; Develi 2006: 89-90. Toyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kafesoğlu 2011: 249-253; Özdemir 1999: 88-91; Doğan, 2005: 434-436

Egemenlik yetkisinin önemli bir boyutu da yukarıda bahsedildiği üzere iç cephesidir ve iç egemenliğin varlığı için sınırları belirlenmiş bir coğrafya gereklidir. Hikâyelerin dilinden, belirli sınırlara sahip bir ülkenin var olduğu, Bayındır Han'ın bu sınırlar içinde egemenliğini sürdürdüğü ve Oğuz ülkesi sınırları içinde Bayındır Han'ın herhangi bir egemenlik paylaşımına girmediği, bu anlamda rakipsiz olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, Bayındır Han'ın sahip olduğu egemenlik yetkisinin Oğuz ülkesiyle sınırlı olduğu da hikâyelerden çıkarılabilecek bir başka sonuçtur.

Güvenlik ve Asayiş

Dede Korkut Hikâyelerinde, güvenliğin ve asayişin sağlanması hususunda, Bayındır Han'ın egemenlik yetkisinden kaynaklanan bazı adımlar attığı görülmektedir. Yukarıda bahsi geçen sefere çıkma izni ve savaş ilanı dışında, Bayındır Han'ın Oğuz ülkesinin başbuğu olduğu anlaşılmaktadır. Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi isimli hikâyede, Basat'ın "Şanlı bayrak yücelten hanımız Bayındır Han. Vuruş günü önden giden alpımız Salur oğlu Kazan." ifadeleri, Bayındır Han'ın aynı zamanda orduyu da idare ettiğini göstermektedir (Miyasoğlu 1991: 168-169; Develi 2006: 86). Ayrıca, yine aynı hikâyede, Oğuz ülkesi için tehlike olan Tepegöz'ün ortadan kaldırılmasına yönelik kararın (Miyasoğlu 1991: 159-170; Develi 2006: 81-87) üstün bir otorite tarafından alındığı ve alınan bu kararın da Oğuzların iç güvenliğini ve asayişini sağlamaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Güvenlikle ve asayişle ilgili bir başka örnek, Begil Oğlu Emren Hikâyesi'nde geçmektedir. Gürcistan'dan gelen haracı beğenmeyen Bayındır Han, Dede Korkut'un tavsiyesi üzerine gelen hediyeleri Begil isminde bir yiğide verir ve onu, Oğuz ülkesinin sınırlarını beklemek üzere görevlendirir. Aldığı görev üzerine Begil, Gürcistan sınırına yerleşerek asayiş ve iç güvenliği tesis eder. Düşmanları, Oğuz ülkesi sınırlarından içeriye sokmaz. Ayrıca, elde ettiği hediyeleri de Bayındır Han'a gönderir (Miyasoğlu 1991: 171-172; Develi 2006: 88).

Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı üzere, Oğuz ülkesi içinde meşru silahlı güç kullanma yetkisi Bayındır Han tarafından kullanılmakta ve gerektiğinde asayişin ve iç güvenliğin temini için görevlendirme yapılmaktadır. Bunun dışında yine akın izni ve savaş kararı da Bayındır Han'ın uhdesindedir. Oğuz ülkesinin toprak bütünlüğünün korunmasına ve Oğuzların can güvenliğinin sağlanmasına yönelik tedbirlerin Bayındır Han eliyle hayata geçirilebilmesi, egemenlik yetkisinin bir izdüşümüdür.

Gelir Temini ve Vergilendirme

Dede Korkut Hikâyelerinde, egemenlik yetkisinin malî boyutlarıyla ilgili örneklerle de rastlamak mümkündür. Kazılık Koca Oğlu Yeğenek hikâyesinde, Yeğenek ve Oğuz beyleri tarafından yapılan akında, bir hisar kuşatılır

ve ele geçirilir. Bunun zerine hisar yağmalanır ve Bayındır Han'a da bu yağmadan bir pay ayrılır (Miyasoğlu 1991: 158; Develi 2006: 79). Buradaki yağmalama, günümüzdeki yağma suçundan farklı olup devrin savaş hukuku gereğince galip gelen tarafın yaptığı bir uygulamadır. Burada elde edilen ganimetten Bayındır Han'a pay ayrılması da egemenliği/iktidarı elinde tutan yöneticinin oluşturduğu btye aktarılan bir gelir kalemi niteliğindedir. Aynı Şekilde, Begil Oğlu Emren Hikâyesi'nde de sınır boylarını bekleyen Begil'in, düşmanlardan elde ettiği değerli eşyaları Bayındır Han'a göndermesi (Miyasoğlu 1991: 172; Develi 2006: 88), Oğuz ülkesinin btesine gelir temin edildiğini göstermektedir.

Begil Oğlu Emren Hikâyesi'nde ise Bayındır Han ile Oğuz beylerinin bir arada olduğu bir sırada, Gürcistan'dan gelen haratan bahsedilir (Miyasoğlu 1991: 171; Develi 2006: 88). Hikâyede, "Gürcistan'ın haraca geldi." Şeklinde ifade edilen haraç da yine günümüzdeki anlamından farklıdır. Buradaki haraç, cizye ve yenilmiş olan düşmandan tahsil edilen bir vergi ve tazminat niteliğindedir (Gökyay 1973: CCCLXXIII). Dolayısıyla haraç, devrin dış ilişkilerinde bir devletin başka bir devletten aldığı vergi anlamına gelmektedir. Burada vergi alan devlet, değişik sebeplere ve usllere bağlı olarak vergi aldığı devlete üstünlük sağlamış ve o devleti kendisine siyasî, malî, vb. açıdan bağımlı kılmıştır. Hikyedeki anlatımda da benzer bir durum söz konusudur.

Mal egemenlikle ilgili bir başka grubu ise beşte birlik ganimetin Bayındır Han'a ayrılması oluşturmaktadır (Pecik ıkartma olarak bilinen bu uygulamayla ilgili olarak bkz. Türkmen 2011: 252-253). Kam Bre Bey Oğlu Bamsı Beyrek ile Begil Oğlu Emren hikâyelerinde ve yukarıda bahsettiğimiz Kazılık Koca Oğlu Yeğernek hikâyesinde, yapılan savaşlar sonrasında elde edilen ganimetin beşte biri Bayındır Han'a tahsis edilmiştir (Miyasoğlu 1991: 102, 158, 181). Yapılan bu tahsis Bayındır Han adınadır ancak aslında, Oğuz ülkesinin btesine aktarılan bir kazandırma, gelir temin etme niteliğindedir.

Bilindiği üzere vergilendirme, devletin egemenlik yetkisinin malî alandaki görünümüdür (ncel vd. 1997: 33). Egemenliğini sürdürebilmesi için düzenli malî kaynaklara ihtiyaç duyan devletin vergilendirme yetkisini kullanması siyasî bir zorunluluktur zira devletten beklenen kamu hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için gereken kaynaklar, bu Şekilde sağlanır (ağan 1982: 4). Kamu ihtiyaçlarının yerine getirilmesi için gereken düzenli ve sağlıklı finansman, malî alandaki egemenliğin nişanesi olan vergilendirme yetkisi kullanılarak gerçekleştirilir (Palamut 2002: 221). Bu açıdan bakıldığında, Dede Korkut Hikâyelerinde geçen malî meseleler, egemenlik yetkisinin malî alanda da kullanıldığını göstermektedir.

Suç ve Ceza

Dede Korkut Hikâyelerinde, Oğuz ülkesi sınırları içinde bir ceza hukuku olduğu ve cezalandırma yetkisinin de üstün bir iradeye bağlı bulunduğu anlaşılmaktadır. Kazan Bey'in Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olması isimli hikâyede, Kazan Bey ile oğlu Uruz arasında geçen diyalogda, düşmanın kim olduğu sorusu cevaplandırılmaktadır. Oğlu Uruz'un "Düşman kimdir?" sorusuna karşılık Kazan Bey, "Düşman ona derler ki biz onları bulsak öldürürüz; onlar bizi bulsalar öldürürler." cevabını verir. Bunun üzerine Uruz, "Baba, savaşta bey yiğitler adam öldürse kan sorarlar mı, dava ederler mi?" şeklinde ikinci bir soru sorar. Kazan Bey de "Oğul, bin kâfir öldürsen kimse senden davacı olmaz." diyerek diyalogu tamamlar (Miyasoğlu 1991: 107-128; Develi 2006: 55). Bu geçen diyalogdan anlaşıldığı üzere, Oğuz ülkesi sınırları içinde adam öldürme bir suçtur ve öldüren kişi, dava edilir (Türkmen 2011: 250-251; Dursun 2011: 120). Adam öldürmenin bir suç olduğu ve öldüren kişinin dava edildiği bir ülkede, suçun işlenip işlenmediğine karar veren ve suç işlenmişse ceza verme yetkisine sahip üstün bir otoritenin olduğu anlaşılmaktadır.

Adam öldürme suçuyla ilgili örnek üzerinden, suç ve ceza sistemine bir diğer örnek de Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde karşımıza çıkmaktadır. Dirse Han'a, "Oğlun seni öldürmeden, sen oğlunu öldür." şeklinde tavsiyede bulunan ve aslında suça azmettiren kişiler (Miyasoğlu 1991: 38-40; Develi 2006: 22-23), burada meşru müdafaa hakkının bulunduğu işaret ederek öldürme fiilini hukuk dışı olmaktan çıkarmış olmaktadır. Bu da göstermektedir ki suçlara verilen cezalar önceden belirlenmiştir (Türkmen 2011: 250-251). "Suçta ve cezada kanunilik" ilkesinin basit bir hâli olan yukarıdaki örneklerden, ceza hukukuyla ilgili önemli bir ilkenin hikâyenin geçtiği zaman diliminde de geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi adlı hikâye, Oğuz ülkesinde suç ve ceza kavramlarının bir üst otorite tarafından denetlendiği ve gerektiğinde cebrî icra yoluyla yaptırımların uygulandığını gösteren bir örnektir. Hikâyede geçen Tepegöz'ün adam yakalaması, harâmî olması gibi eylemlerine karşılık üzerine kuvvet gönderilmesi (Miyasoğlu 1991: 159-170; Develi 2006: 81-87), Oğuz ülkesinde başına buyruk bir yaşantının olmadığını ve bir düzen içinde sosyal hayatın devam ettiğini göstermektedir. Bu düzeni bozan eylemler karşısında alınan tedbirler, bir ülke sınırları içinde müeyyide uygulama yetkisinin varlığına işaret etmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Oğuz Türklerinin yaşayışlarının konu edildiği Dede Korkut hikâyeleri, yalnızca gündelik yaşantıdan değil, aynı zamanda sosyal düzenden de kesitler sunan metinler topluluğudur. Bu sebeple bu hikâyeler sadece Türk Tarihi ile Türk Dili ve Edebiyatı alanlarının malzemesi değildir. Anlatmalar dikkatle incelendiğinde, Oğuzların tâbi olduğu hukuk düzeni de hikâyelerin önemli konularından biridir. Bu açıdan bakıldığında Bayındır Han, hiyerar-

şik bir düzen içinde töreyi uygulayan ve bunun sorumluluğunu taşıyan bir yöneticidir. Bu düzen, düzenin uygulayıcısı ve düzenin işleyişinin sorumlusu da yine töreyle, yani hukukla belirlenmiştir (Türkmen 2011: 253). Bu bağlamda, hikâyelerdeki bir başka dikkat çekici unsur da törenin Oğuzlar tarafından sahiplenilmiş olması ve törenin uygulamada bireyler tarafından da otomatik bir denetim aracı işlevi görmesidir (Törenin benimsenmesiyle, bireylerin toplum içindeki ilişkilerinde törenin kendiliğinden devreye girmesiyle ve denetim işlevi görmesiyle ilgili olarak bkz. Karatay 2011: 1-9. Benzer yönde bkz. Doğan 2005: 436-437, 439).

Dede Korkut hikâyelerinde sosyal düzenin belirli kurallar dâhilinde işliyor olması, Oğuz Türklerinin idaresinde tek ve üstün bir otoritenin varlığına ve Oğuz ülkesinde bu otoriteyle rekabet edecek başka bir gücün bulunmadığına işaret etmektedir ki bu otorite, Bayındır Han eliyle temsil edilmektedir. Bayındır Han, hikâyelerin içinde sıklıkla bahsedilen bir kahraman olmasa da onun Oğuz ülkesinde emir, kumanda ve müeyyide uygulama yetkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bayındır Han, Oğuzların yurdunda en üstün buyurma kudretine sahip kişidir. Bayındır Han'ın sahip olduğu bu egemenlik yetkisi, iç ve dış egemenliğin unsurlarını taşımaktadır.

Egemenlik kavramına ait unsurların varlığı, hikâyelerde açıkça işlenmemiş olsa da Oğuzların bir devlete sahip olduğunu göstermektedir. Zira egemenliğin varlığı, bir devlete ait yetkilerin varlığını ve kullanılıyor olduğunu göstermektedir. Bu noktada, açıkça bir devletin zikredilmemesi, varlığı bilinen ve tartışma götürmez bir olgunun tekrarına bir gerek görülmemesinden kaynaklanmış olabilir.

Dede Korkut hikâyelerine genel olarak bakıldığında, hikâyelerin ruhunda bir devlet algısı olduğu görülmektedir. Bu algının, hikâyelerin geçtiği dönemden daha gerilere uzandığı, yerleşik bir devlet geleneğinin olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Nitekim sekizinci yüzyıla ait olan ve Gök-türkler döneminde kaleme alınmış Orhun Kitabelerinde de bu sosyal düzenin ve devlet anlayışının işlendiği bilinmektedir (Doğan 2005: 425-439). Bu veriler ışığında, Türklerde devlet anlayışının kadim ve köklü olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, son günlerde gündemi fazlasıyla meşgul eden terörizm belası üzerinden hayalî umutlar besleyen kişilerin ve kuruluşların, bildikleri ama unuttukları bu gerçeği hatırlamalarının kendileri için hayırlı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKYILMAZ Bahtiyar (1988), "Milli Egemenlik Kavramının Gelişimi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. İhsan Tarakçıoğlu'na Armağan, II/1-2 (Haziran-Aralık).

BAYAT Fuzûlî (2000), "Dede Korkut Kitabı'nda Devletçilik", *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

- ÇAĞAN Nami (1982), *Vergilendirme Yetkisi*, İstanbul: Kazancı.
- DEVELİ Hayati (2006), *Dede Korkut Hikâyeleri*, İstanbul: Alkım.
- DOĞAN İlyas (2005), "Orhun Kitabelerinde ve İslam Öncesi Türk Topuluklarında Devlet, Toplum ve Siyaset Anlayışı", *XIV. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 9-13 Eylül 2002)*, Cilt 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DURSUN Aysun (2011), "Dede Korkut Hikâyelerinde Halk Hukuku", *Turkish Studies*, V. 6/4 (Fall).
- ERĞİN Muharrem (1994), *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÖKYAY Orhan Şaik (1973), *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref (2004), *Anayasa Hukuku*, Ankara: Turhan.
- HEKİMOĞLU Mehmet Merdan (2004), "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 51 (Mart-Nisan).
- KAFESOĞLU İbrahim (2011), *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Ötüken.
- KARATAY Osman (2011), "Göçebe Toplumu ve Türklük", *Turan*, Sayı: 15.
- MİYASOĞLU Mustafa (1991), *Dede Korkut*, Ankara: Akçağ.
- ÖNCEL Mualla-Ahmet Kumrulu-Nami Çağan (1997), *Vergi Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- ÖZBUDUN Ergun (2005), *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin.
- ÖZDEMİR Mehmed Niyazi (1999), *Türk Devlet Felsefesi*, İstanbul: Ötüken.
- ÖZMAN M. Aydoğan (1964), "Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XXI/1-4.
- PALAMUT Mehmet E. (2002), "Ulusal Egemenlik Bağlamında Vergileme Yetkisi ve Türkiye'nin AB Karşısındaki Konumu", *Avrupa Birliği'ne Geçiş Süreci ve Türk Kamu Maliyesi'nin Uyumunu*, 17. Türkiye Maliye Sempozyumu, Fethiye: TÜRMOB.
- Renkli, Resimli, Ansiklopedik Büyük Sözlük*, Arkin, C. 4
- SALHA Samir (1993), "Yeni Dünya Düzeninde Egemenlik Kavramı ve Milletlerarası Teşkilatlar (I)", *Yargıtay Dergisi*, XIX/4.
- SÜMER Faruk (1999), *Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destaneleri*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- TEZİÇ Erdoğan (2005), *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta.
- AKALIN Şükrü Halûk vd. (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 2011.